

СЕКЦІЯ 1. ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ (2014-2023 рр.)

Шульженко Ф.П., д. політ. наук, професор,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Київ, Україна

ПОЛІТИКО-ПРАВОВЕ СВАВІЛЛЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Shulzhenko F.P., Doctor of Political Science, Professor,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman,
Kyiv, Ukraine

POLITICAL AND LEGAL ARBITRARINESS AND PROSPECTS FOR GLOBAL SECURITY

Abstract. *The study analyzed the main parameters of the system of threats to various forms of security related to the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine. The reasons for political and legal arbitrariness and the right of force are clarified, and the ways to overcome them are emphasized. The term "Schröder-Merkelism" is proposed as one of the markers of foreign relations policy, which caused the possibility of a Russian-Ukrainian war.*

Аналізуючи систему сучасних загроз національній, регіональній та глобальній безпекам, вважаємо історичною помилкою України, яка не використала, як країни Балтії, протестний потенціал свого суспільства проти свавільного режиму СРСР, щоб спільно рухатися до юридично оформлених зв'язків з демократичним заходом. За результатами референдуму в 1991 р. 90,32 % громадян України, у Донецькій області – 83,9 %, у Криму – 54,1 %, у Севастополі – 57,07 %, проголосували за незалежність України, тобто більшість. На той час Україна не зустріла б такого спротиву з боку СРСР і особливо його населення, яке в січні 1991 р. на численних мітингах засудило дії керівництва СРСР і застосування зброї проти мешканців Вільнюса, що виборювали свою незалежність і відстоювали природне право народу на самовизначення. Нині в РФ більше 80 % населення підтримує війну проти України, що дорого обходиться для нас і демократичного співтовариства.

Україна не використала історичні зв'язки, що склалися під час входження її земель до Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. Хоча наші народи об'єднує спільне праворозуміння, яке засноване на литовських

статутах, що рецепіювали норми римського права «Руської правди» часів Київської Русі – звичаєвого права наших народів. Показово, що саме в цей період десятки міст України, у тому числі й Київ, отримали Магдебурзьке право – юридичну можливість для розвитку ринку і вільної конкуренції. Які ж причини призвели до політико-правового свавілля, права сили в міжнародних відносинах і які шляхи їхнього подолання?

Перш за все, потрібно оцінити ризики цього періоду війни. Аналіз проєктів та чинних нормативно-правових актів Росії та країн, що її підтримують, надихає до стриманого оптимізму. Результати дослідження свідчать про політичну і юридичну консолідацію свавільних тоталітарних режимів в оборонній сфері. Найбільш загрозлива ситуація, на наш погляд, складається у форматі співпраці між Іраном, Вірменією і Росією, а також Росії з Китаєм. Доведено, що Іран поставляє зброю до Росії Каспійським морем кораблями під її прапором, а також літаками. Логістичним хабом між Іраном, Росією та іншими країнами з поставки комплектуючих для виготовлення летальної зброї стала Вірменія. 96 % електроніки, закупленої нею в інших країнах, було реекспортовано до Росії. Наразі Росія налагодила виробництво ракет, освоїла випуск нового дрона FPV, отримує постачання з Ірану комплектуючих для ремонту пошкоджених артилерійських систем та іншої летальної зброї. Перебування під санкціями РФ не завадило їй інвестувати в газовидобувну промисловість Ірану від жовтня 2021 р. до сьогодні 2,7 млрд дол. Але це лише частка (усього 45 %) усіх інвестицій РФ в економіку Ірану. Водночас торгівля між цими двома «підсанкційними» державами збільшилася до 60 %. Санкції проти свавільного режиму в РФ не є ефективними. З січня по травень цього року надходження до бюджету знизилися лише на 18,5%, а від продажу нафти й газу – на 49,5 %.

Незрозумілою, у зв'язку із зазначеним, є позиція Франції щодо укладення нею договору на поставку декількох десятків одиниць броньованої техніки до Вірменії, яка продовжує провокації на кордоні з Азербайджаном. США і ЄС випустили з поля зору Південний Кавказ і недооцінили можливості РФ у цьому регіоні, так само як недооцінивши ризики, пов'язані з впливом Росії на країни Центральної Азії та факту наявності між ними юридичних взаємозобов'язань через членство в Організації договору колективної безпеки (куди, крім РФ, входять Білорусь, Казахстан, Киргизстан та Таджикистан), а також наявність військових баз Росії в цих країнах і в Нагірному Карабасі, Абхазії, Південній Осетії.

Існує інформація про наявність проєкту договору, ініційованого РФ, про об'єднання зусиль і співпрацю РФ, ОДКБ та Ірану в економічній та оборонній сферах. Крім цього, на сьогодні Іран ініціює за участю РФ, Туркменістану і Катару створення газовидобувної міжнародної структури між ними в Перській затоці.

Про причини війни в Україні. Вона була неминучою з часу проголошення незалежності нашої держави та традиційними віковими територіальними

претензіями Росії до України. РФ сприяло також хибне уявлення політичного естablishменту Європи і США про сутність Росії, яке базувалося на егоїстичному економічному інтересі та незнанні історії питання.

Після розпаду СРСР Європейський Союз і США продовжували будувати відносини в Європі на принципах і домовленостях Ялтинської конференції 1945 р., в основі яких – поділ сфер впливу між США, Заходом та Росією, яка в їх хибній уяві замінила СРСР. Україні було відведене місце держави-лімітрофа, якій багато чого обіцяли, але не переймалися дотриманням принципу «святості договорів і обіцянок», що запровадив на початку 17 сторіччя Г.Гроцій в роботі «Про право війни і миру», а також не дотримувались принципів Загальної декларації прав людини, прийнятої Генасамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., та інших міжнародних договорів щодо права народів на самовизначення. Це початок відліку періоду політико-правового свавілля в міжнародних відносинах після Другої світової війни. Підтвердженням цієї тези є виступ Президента США Джорджа Буша-старшого в парламенті України 1 серпня 1991 р., який заперечив можливість самовизначення українського народу, назвавши такі намагання «суїцидальним націоналізмом», фактично відтворивши погляди М. Горбачова. Подібною була тенденція в динаміці відносин з боку країн ЄС до України, яка дозволяла Путіну діяти свавільно щодо держав, які утворилися після розпаду СРСР.

У такому контексті провідною країною ЄС ФРН, за підтримки лідерів інших країн, була сформована політика зовнішніх відносин, для розуміння сутності якої пропонуємо термін «шредер-меркелізм». Його сутність полягає в такому:

- реанімація принципу конвергенції економіки ЄС та Росії, який мав місце після Другої світової війни між ЄС та Радою Економічної взаємодопомоги, куди входили, крім СРСР, країни так званого «соціалістичного табору»;
- політика «шредер-меркелізму» використовувалась також іншими державами і базувалася на хибному ілюзорному сприйнятті Росії як рівного партнера;
- поява в середовищі держав-членів ЄС державного егоїзму. Очільники цих держав занадто переймалися власним іміджем, досягненням надприбутків у сфері торгівлі вуглеводнем із Росією, не дбали про енергетичну безпеку, не розвивали альтернативних каналів постачання енергоносіїв, вкладали значні інвестиції в економіку Росії;
- ігнорування фактів правового свавілля в РФ, криміналізації її національного законодавства, порушення прав людини, прийняття закону про верховенство національного законодавства над міжнародним правом.

Політика «шредер-меркелізму» спричинила появу значної кількості «друзів путіна» у країнах ЄС, красномовним прикладом такого «друга» був колишній прем'єр Італії С. Берлусконі та прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан і міністр закордонних справ цієї країни П. Сіярто. Політики почали відходити від державної служби і переходити до структур «газпрому» РФ та інших, створювалися спільні підприємства з торгівлі енергоносіями, залишаючись

впливовими особами в партіях і політиці своїх країн. Склалася ситуація, коли особиста матеріальна зацікавленість політиків перевищила загальнолюдські гуманістичні цінності. Серед них экс-канцлер ФРН Г. Шредер, экс-прем'єр міністр Франції Ф. Фійон, экс-міністерка закордонних справ Австрії К. Кнайсль. Екс-міністр юстиції Австрії Д. Бемдорфер очолив юридичну структуру Д. Фірташа, екстрадиції якого домагаються США та Україна. Залишається під питанням законність надзвичайних зусиль А. Меркель із створення газопроводу «Північний потік 2». У цьому плані заслуговує на увагу намагання прокуратури Польщі розглянути питання про можливість юридичної відповідальності Г. Шредера за сприяння у війні Росії проти України.

Проявом «шредер-меркелізму» було nereагування на загарбницькі дії РФ з анексії території Молдови, Грузії, а також України у 2014 р. та появи так званих Мінських домовленостей, авторами яких були разом із Путіним прем'єрка Німеччини, президенти Франції та України. За своїм змістом ці домовленості є квазісуперечливим і нікчемним міжнародним актом, який підштовхував Україну до задоволення територіальних претензій і був спрямований на заморожування війни.

Політика «шредер-меркелізму» завадила Україні на Бухарестському саміті НАТО у 2008 р. долучитися до цієї безпекової організації через ПДЧ. РФ, яка не є членом НАТО, за допомогою Німеччини та Франції, домоглася блокування ними доручення України до НАТО за процедурою ПДЧ. Маємо визнати, що західні країни сприяли РФ у репродукуванні свавільної поведінки, незважаючи на багато юридичних фактів, що підтверджували її вихід за межі правового поля у відносинах на міжнародній арені.

Підтвердженням висловленої думки щодо розгляду України в статусі країни-лімітрофа і чинником, який сприяв війні РФ проти України, була несправедлива денуклеаризація і рішення західних партнерів передати ядерну зброю від України до Росії, а також ракети-носії цієї зброї та стратегічної авіації.

Ткач І.М., д.е.н., професор,
Національний університет оборони України,
Київ, Україна

Ткач М.Я., д.е.н., доцент,
Національний університет оборони України,
Київ, Україна

Бондаренко Ю.А., здобувач наукового ступеня,
Національний університет оборони України,
Київ, Україна

ПЕРЕДУМОВИ ТА НАСЛІДКИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ